

J A A R B O E K V O O R

*Munt- en
Penningkunde*

52/53

1965 / 1966

KONINKLIJK NEDERLANDS GENOOTSCHAP
VOOR MUNT- EN PENNINGKUNDE
AMSTERDAM

Commissie van redactie:

Dr. H. Enno van Gelder, Voorburg

Drs. G. van der Meer, 's-Gravenhage

Alle correspondentie betreffende redactie en administratie te richten aan
het Secretariaat: Zeestraat 71b, 's-Gravenhage.

MUNTVONDSTEN

Herkenbosch 1965 — Bij het aanleggen van aspergebedden op een stuk grond enkele kilometers buiten Herkenbosch (L.) aan de weg naar Roermond zijn in 1965 in een bouwvoor 22 koperen Romeinse munten gevonden¹. Later is er nog een bijgekomen, zodat het totale aantal thans 23 bedraagt. Er zijn geen resten aangetroffen van een potje of ander omhulsel waarin de munten kunnen hebben gezeten. Aangezien er echter ook geen verdere sporen uit de Romeinse tijd zijn gevonden mag toch met zekerheid worden aangenomen dat het hier een gesloten vondst betreft van munten die tesamen en tegelijkertijd verborgen zijn. De schatvondst heeft de volgende samenstelling:

Trier

330—335

kz. GLORIA EXERCITVS

twijg Constantinus I aes III, portret Constantinus II, HK 81-2

mei—augustus 350

kz. GLORIA ROMANORVM

TRP Magnentius aes II, CK55, Bastien 32TRS Magnentius aes II, CK55, Bastien 33

351—augustus 352

kz. VICTORIAE DD NN AVG ET CAES

TRP Decentius aes II, cf. CK 59, Bastien 65TRP? Magnentius of Decentius aes II, cf. CK 58 of 59, cf. Bastien 64 e.v.*Trier?* Magnentius aes II, cf. CK 58, cf. Bastien 64 e.v.

begin—10 augustus 353

kz. SALVS DD NN AVG ET CAES

TRP Magnentius aes I, CK 62, Bastien 84TRP Magnentius aes I, CK 62, Bastien 88 (2 ex.)

$\overline{\text{TRP}}$ Magnentius (Decentius?) aes I, CK 62 (63?), Bastien 88 (89?)

$\overline{\text{TRP}}$ Decentius aes I, CK 63, Bastien 89

$\overline{\text{TRP}}$ of

$\overline{\text{TRP}}$. Magnentius aes I, CK 62, Bastien 88 of 89

$\overline{\text{TRS}}$ Decentius aes I, CK 63, Bastien 87

$\overline{\text{TR}(s?)}$ Magnentius aes I, CK 62, Bastien 90?

Lyon

mei—augustus 350

kz. GLORIA ROMANORVM

$\overline{\text{RPLG}}$ Magnentius aes II, CK 214, Bastien 160

augustus—eind 350

kz. VICTORIAE DD NN AVG ET CAES

$\overline{\text{SV}}$
 $\overline{\text{RPLG}}$ Magnentius aes II, CK 223, Bastien 169

Muntplaats onleesbaar

351—augustus 352

kz. VICTORIAE DD NN AVG ET CAES

Magnentius aes II, cf. CK 58, cf. Bastien 64 e.v.

augustus—eind 352

Magnentius of Decentius aes II, cf. CK 60 of 61, cf. Bastien 70 e.v.

begin—10 augustus 353

kz. SALVS DD NN AVG ET CAES

Magnentius of Decentius aes I, cf. CK 62 of 63, cf. Bastien 84 e.v.

Magnentius aes I, cf. CK 62, cf. Bastien 88 e.v. (3 ex.)

Decentius aes I, cf. CK 63, cf. Bastien 89

De munten beslaan een periode van 350—353 afgezien van één koperstuk van Konstantijn de Grote uit de jaren 330—335. Met uitzondering

van deze vroege munt bestaat de gehele vondst uit munten die door de tegenkeizer Magnentius en zijn broer Decentius tijdens hun korte regeringsperiode van drie jaar zijn geslagen. Veertien munten van de vondst zijn geslagen in Trier, de meeste in 353. Twee zijn in 350 te Lyon geslagen, en zeven kunnen niet meer aan een bepaalde muntplaats worden toegeschreven; op grond van hun late datering zullen deze evenwel vermoedelijk eveneens uit Trier afkomstig zijn. Afgezien van de munt van Konstantijn had de eigenaar uitsluitend recent geld in handen, dat voor het merendeel de muntateliers nog maar kort geleden verlaten had. De meeste munten zijn dan ook nog maar weinig gesleten en zelfs is op een ervan nog de zilverlaag aanwezig. Een dergelijke samenstelling van een vondst uit deze periode met vrijwel alleen recente munten komt niet alleen hier voor, maar vindt parallellen in verscheidene andere schatvondsten uit Duitsland, Frankrijk en Engeland ².

Het verloop van Magnentius' regering kan vrij nauwkeurig worden gereconstrueerd ³. Nadat Magnentius in januari 350 tot keizer was uitgeroepen wist hij zich na de dood van Constans, keizer van het westelijk deel van het rijk, van het gehele westen meester te maken. In 351 benoemde hij zijn broer Decentius tot Caesar, maar reeds in datzelfde jaar werd hij in Joego-Slavië verslagen door Constantius II, keizer van het oostelijk deel van het rijk. Als onderdeel van zijn tegenoffensief bracht Constantius II de Alamannen er toe om in datzelfde jaar Gallië binnen te vallen; verschillende schatvondsten uit dat jaar getuigen van invasies zowel aan de Boven-Rijn bij Bazel als in de streek tussen de Moezel en de Saar ⁴. De interessante keerzijde-voorstelling met het Chrisma-teken op de munten van 353 laat zien hoe Magnentius nog probeerde de orthodoxe christenen van Gallië aan zich te binden, waarbij hij zich tegelijkertijd afzette tegen de Ariaans gezinde Constantius II, maar in juli 353 werd hij definitief in Frankrijk verslagen, en in augustus pleegden hij en Decentius zelfmoord. Ook na hun dood bleef het onrustig langs de grenzen, zoals blijkt uit een aantal vondsten uit het Moezel- en Rijngebied, onder meer uit Keulen en Bonn; deze sluiten met munten uit de laatste emissies van Magnentius en Decentius en zijn verborgen tegen het eind van 353 ⁵. Ook de vondst uit Herkenbosch moet in deze maanden gedateerd worden; de ligging van de vindplaats dicht bij de Rijn grens maakt het bovendien waarschijnlijk dat de reden voor het verbergen dezelfde was als die voor de andere vondsten uit deze tijd.

De schatvondst van Herkenbosch is tot dusverre de enige uit de jaren 350—353 die uit Romeins Nederland beneden de limes bekend is. Ten noorden daarvan kennen we alleen de schatvondst van Kopstukken in

de provincie Groningen, waarvan de laatste munten geslagen zijn in 352. Behalve Magnentius en Decentius zijn daarin ook Constans en Constantius II vertegenwoordigd ⁶. Deze vondst wordt door Bastien ⁷ in verband gebracht met de invallen der Alamannen in dat jaar; de vindplaats ligt echter wel een heel eind uit de richting en de vondst lijkt daarom eerder in relatie te staan tot een niet nader te definiëren onrust in Germanië, zoals Van Es suggereert.

Behalve deze twee schatvondsten zijn in Nederland een aantal afzonderlijke munten van Magnentius en Decentius gevonden. We geven daarvan hier een lijst als aanvulling op het door Bastien ⁸ samengestelde overzicht van de los gevonden munten van beide keizers.

Gelderland

Nijmegen

Magnentius, solidus, 350, cf. Bastien 1 e.v.

Gevonden bij Nijmegen (Nijmegen, inventaris Rijksmus. Kam)

Magnentius, aes II, 350 Trier $\overline{\text{TRP}}$, CK 49, Bastien 20

Hoogstwaarschijnlijk gevonden te Nijmegen (Nijmegen, Rijksmus. Kam)

Magnentius, aes II, 350 Trier $\overline{\text{TRP}}^{\text{A}}$, CK 50, Bastien 24

Gevonden op de Hunnerberg (Nijmegen, Rijksmus. Kam)

Magnentius, aes II, 350 Trier $\overline{\text{TRP}}^{\text{A}}$ of $\overline{\text{TRP}}^{\text{A}}\text{O}$, CK 50 of 51, Bastien 24 of 28

Gevonden te Nijmegen (Leiden, Rijksmus. v. Oudh.)

Magnentius, aes II, 350 Trier $\overline{\text{TRS}}^{\text{A}}$, CK 50, Bastien 25

Hoogstwaarschijnlijk gevonden te Nijmegen (Nijmegen, Rijksmus. Kam)

Magnentius, aes II, 350 Trier $\overline{\text{TRS}}^{\text{A}}\text{O}$, CK 51, Bastien 29

Hoogstwaarschijnlijk gevonden te Nijmegen (Nijmegen, Rijksmus. Kam)

Magnentius, aes II, 350 Trier $\overline{\text{TRP}}^{\text{A}}\text{O}$, cf. CK 51, Bastien 30

Hoogstwaarschijnlijk gevonden te Nijmegen (Nijmegen, Rijksmus. Kam)

Magnentius, aes II, 350 Trier $\overline{\text{TRP}}^{\text{A}}\text{O}$, CK 55, Bastien 32

Gevonden te Nijmegen (Leiden, Rijksmus. v. Oudh.)

Magnentius, aes II, 350 Trier $\overline{\text{TRS}}^{\text{A}}\text{O}$, CK 55, Bastien 33

Gevonden op de Hunnerberg (Nijmegen, Rijksmus. Kam)

- Magnentius, aes II, 350 Trier $\overline{\text{TRS}\cup}$, CK 55, Bastien 33
 Hoogstwaarschijnlijk gevonden te Nijmegen (Nijmegen, Rijksmus. Kam)
- Magnentius, aes II, 350 Trier? $\overline{\text{TRS}\cup}$?, cf. CK 55, cf. Bastien 33
 Hoogstwaarschijnlijk gevonden te Nijmegen (Nijmegen, Rijksmus. Kam)
- Magnentius, aes II, 350 Trier $\overline{\text{T}...}$, CK 53-5, Bastien 32-5
 Hoogstwaarschijnlijk gevonden te Nijmegen (Nijmegen, Rijksmus. Kam)
- Magnentius, aes II, 350 Trier $\overline{\text{TRP}}$, CK 56, Bastien 39
 Gevonden op de Hunnerberg (Nijmegen, Rijksmus. Kam)
- Magnentius, aes II, 352 Trier $\overline{\text{TRP}}$, CK 58, Bastien 64
 Gevonden op de Kraayenhoflaan (Nijmegen, Rijksmus. Kam)
- Magnentius, aes II, 352 Trier $\overline{\text{TRS}}$, CK 58, Bastien 67 (3 stuks)
 Hoogstwaarschijnlijk gevonden te Nijmegen (Nijmegen, Rijksmus. Kam)
- Magnentius, aes II, 352 Trier? $\overline{\text{TRS}}$?, CK 58, Bastien 67
 Gevonden op de Lindenberg (Nijmegen, Rijksmus. Kam)
- Decentius, aeus II, 352 Trier $\overline{\text{...}}$, CK 59, Bastien 65-6 of 68-9
 Hoogstwaarschijnlijk gevonden te Nijmegen (Nijmegen, Rijksmus. Kam)
- Magnentius, aes II, 352 Trier $\overline{\text{TRS}}$, CK 60, Bastien 72
 Hoogstwaarschijnlijk gevonden te Nijmegen (Nijmegen, Rijksmus. Kam)
- Magnentius, aes I, 353 Trier $\overline{\text{TRP}}$, CK 62, Bastien 84
 Gevonden te Nijmegen (Leiden, Rijksmus. v. Oudh.)
- Magnentius, aes I, 353 Trier $\overline{\text{TRS}}$, CK 62, Bastien 86 (2 stuks)
 Hoogstwaarschijnlijk gevonden te Nijmegen (Nijmegen, Rijksmus. Kam)
- Decentius, aes I, 353 Trier $\overline{\text{TRP}}$, CK 64, Bastien 89
 Gevonden te Nijmegen (Nijmegen, Rijksmus. Kam)
- Decentius, aes I, 353 Trier $\overline{\text{TRP}}?$, CK 63, cf. Bastien 89
 Gevonden op de Hunnerberg (Nijmegen, Rijksmus. Kam)
- Magnentius, aes I, 353 Lyon $\overline{\text{RPLG}}?$, cf. CK 238, cf. Bastien 206
 Gevonden op de Hunnerberg (Nijmegen, Rijksmus. Kam)

Rossum

Magnentius, maiorina (Leiden, Rijksmus. v. Oudh.)

Uddel

Magnentius, solidus, 350, cf. Bastien 1 e.v.

Gevonden in het Bleekermeer, Byvanck 161

Decentius, solidus, 351—352 Trier $\overline{\text{TR}}$, Bastien 47 (2 stuks)

Gevonden bij het Uddelermeer, Byvanck 161

Zeeland*Aardenburg*

Decentius?, aes II, 353 Trier $\overline{\text{TRP}}$, CK 62-3, cf. Bastien 85

Gevonden te Aardenburg aan de Ee (particulier eig.)

Domburg

Magnentius of Decentius, aes IV, barbaars, kz. twee Victoriae met schild,
Lyon (Middelburg, Zeeuws Mus.)

Noord-Brabant*Cuyk*

Magnentius of Decentius, maiorina

JMP 50 (1963), 37 (Nijmegen, Rijksmus. Kam)

Heeswijk

Magnentius, aes II, cf. CK 214

JMP 50 (1963), 45 (Leiden, Rijksmus. v. Oudh.)

Tussen 's-Hertogenbosch en de Maas

Magnentius, aes II, 350 Trier $\overline{\text{TRP}}$, CK 53

Magnentius, aes II, 350 Trier $\overline{\text{TRPQ}}$, CK 55, Bastien 32

Magnentius, aes II, 352 Trier $\overline{\text{TRP}}$, CK 60, Bastien 70

Magnentius, aes I, 353 Trier $\overline{\text{TRP}}$, CK 62, Bastien 84

Magnentius, aes II, 350 Lyon? $\overline{\text{FPLG?}}$, CK 209, Bastien 152

Magnentius, aes II, 351—352 Arles $\overline{\text{PAR}}$ ^I, CK 439, Bastien 261

Decentius, aes II, 353 Arles $\overline{\text{LPAR}}$, CK 449, Bastien 298

Decentius, aes II, 351—353, CK 61? Bastien 71?

JMP 50 (1963), 70 (Verzameling F. H. M. de Bekker)

Limburg

Gennep

Magnentius, aes II, 350 Trier ^ATRS, CK 48, Bastien 11

Magnentius, aes II, 350 Trier TRS., CK 54, Bastien 35

Beide gevonden in de Niers bij Gennep, Nieuwsbull. KNOB 15 (1962), *196—*197 (particulier eig.)

Heel

Magnentius, maiorina, Byvanck 60

Maastricht

Magnentius, aes I, 353 Trier TRP, CK 62, Bastien 84 (2 stuks)

Magnentius, aes I, 353 Trier TRS, CK 62, Bastien 86

Magnentius aes II, 353, cf. CK 328, cf. Bastien 86

Byvanck 3; JMP 44 (1957), 14-5 (Maastricht, Prov. Mus.)

Magnentius, aes II, 350 Lyon FPLG, CK 209, Bastien 152

Alle gevonden in de Grote Stokstraat

JOH. S. BOERSMA

¹ Voor het vondstverslag en een voorlopige beschrijving van de munten zie: J. E. Bogaers, Melick en Herkenbosch, *Nieuwsbulletin van de Kon. Nederlandse Oudheidkundige Bond* 65 (1966) k. *19—*20. Graag willen wij Prof. Bogaers van harte danken voor zijn toestemming de vondst hier te mogen publiceren.

² Bastien, p. 123 (Auxy), p. 125 (Wood Eaton), p. 126 (Rumersheim en Rotalier); Monique Mainjonet, *La trouvaille monétaire des Fontaines-Salées (Yonne), Gallia* 23 (1965), p. 166 (Julensville).

³ Bastien, p. 7—25.

⁴ Bastien, p. 139—40.

⁵ Bastien, p. 140 (Duisburg-Grossenbaum, Baldringen, Keulen, Bonn, Mainz-Mombach).

⁶ W. A. van Es, *De Romeinse muntvondsten uit de drie noordelijke provincies, Groningen*, 1960, p. 36—7 en 102.

⁷ Bastien, p. 139.

⁸ Bastien, p. 141—9.

Litt.:

Bastien — P. Bastien, *Le monnayage de Magnence (350—353)*, Wetteren 1964.

Byvanck — A. W. Byvanck, *Excerpta Romana III*, 's-Gravenhage 1947.

CK — R. A. G. Carson - J. P. C. Kent, *Bronze Roman Imperial Coinage of the Later Empire A.D. 346—498. Late Roman Bronze Coinage A.D. 324—498*, London 1960 Part I.

HK — P. V. Hill - J. P. C. Kent, *The Bronze Coinage of the House of Constantine A. D. 324—346. Late Roman Bronze Coinage*, London 1960 Part II.

Augustinusga (Fr.) 1954 — In maart 1954 werden bij het maken van een graf aan de noordzijde van de N.H. kerk te Augustinusga 12 zilveren muntjes gevonden, die volgens de vinder „als het ware op een rijtje” lagen. Tien jaar later werden 11 munten, (benevens een krassel van de 12e) getoond aan de heer G. Elzinga, conservator bij het Fries Museum. Zij werden vervolgens voor het museum verworpen.

De kleine schat bestaat uit slechts twee soorten:

8 zgn. adelaarsgroten van Margareta, gravin van Vlaanderen, geslagen te Aalst (Gaillard 144—146): vz. adelaar in vierpas, kz. kruis waaromheen ALOS.

4 zgn. engelgroten van Jan I, hertog van Brabant, geslagen te Brussel (de Witte 260—261): vz. staande engel met de passiewerktuigen, kz. bloemenkruis.

Deze beide typen behoren met de Henegouwse ruitergroten tot de oudste munten van hoger waarde dan de tot in de 13e eeuw uitsluitend gebruikelijke penning die in de Nederlanden zijn geslagen. In het derde kwart van de eeuw kwamen naast de inheemse stukken de Tourse groot uit Frankrijk ter waarde van 12 penningen en de Engelse penny of sterling die overeenkwam met 4 penningen hier in gebruik. Omstreeks 1270 gingen de voornaamste Zuid-Nederlandse vorsten vrijwel gelijktijdig ertoe over ook zelf grotere stukken uit te geven: de adelaar-, engel- en ruitergroten, die een waarde van 2 sterlingen of $\frac{2}{3}$ Franse groot vertegenwoordigden.

Zij verbreidden zich spoedig over het gehele gebied der huidige Nederlanden en hebben zich, om nog niet geheel opgehelderde redenen, bijzonder in de noordelijke provinciën gehandhaafd. In de Upstalboomwetten van 1323 worden uitdrukkelijk genoemd de *Milites*, vulgo ridders (Henegouwse ruitergroten) en *Volucres*, vulgo fliegers (Vlaamse adelaargroten). Ook later worden zij als „korte groten” veelvuldig genoemd¹.

Bekend is ook dat de drie typen door de heren van Koevorden, van Kuinre en van Selwerd veelvuldig zijn geïmiteerd², voor een belangrijk deel zeker pas in de 14e eeuw. Terwijl vondsten met munten van dit soort elders in het land zeldzaam zijn³, kunnen er uit Friesland en Groningen verschillende genoemd worden:

Oldeberkoop 1932: adelaargroten van Margareta van Vlaanderen en andere munten (Fries Museum).

Oudega 1932: 3 engelgroten van Jan I van Brabant en 2 rijdergroten van Jan II van Henegouwen, benevens 3 rijdergroten van Koevorden en 3 engelgroten en 2 rijdergroten van Kuinre (Fries Museum).

Holwierde 1892: met een onbekend aantal andere munten 6 rijdergroten van Koevorden, een Selwerdse munt (TMP 1893, p. 143 vlg).

Ferwerd 1917: rijdergroot van Vlaanderen tussen munten uit het midden van de 14e eeuw (Fries Museum).

Haarsterveld 1908: 2 rijdergroten van Koevorden, waarschijnlijk met andere munten (Archief KPK).

Ook in Oost-Friesland zijn enkele vondsten bekend geworden ⁴.

H. E. v. G.

¹ Hierover laatstelijk A. Kappelhoff in HBN 6 (1966), p. 435 vlg.

² Van der Chijs, Overijssel, pl. 1; Friesland enz. pl. 21 en 18,1.

³ In 1964 werden te Nijmegen 3 Zuid-Nederlandse sterlingen gevonden tezamen met een rijdergroot van het Henegouwse type geslagen door Boudewijn van Avesnes, heer van Beaumont (Chalon 189).

⁴ Kappelhoff, t.a.p., p. 442.

Nederhemert 1966 — In de buurt van een onlangs gesloopt huis onder Nederhemert (gem. Kerkwijk) vonden kinderen begin juni bij het spelen met een bal een klein potje — dat daardoor brak — met 37 gouden munten. De munten dateren uit het eind van de 15e en uit de 16e eeuw, de jongste is van 1569. Van de 37 munten zijn slechts 11 Noord- en Zuid-Nederlands, de overige komen uit het buitenland, waarvan 17 uit Italië.

Bourgondische Nederlanden

Gelderland, Karel V, zonnekroon 1544	Delm. 625; GH 186, 4	1
Philips II, reaal met titel van Engeland	Delm. 626; GH 206—6a	2
Philips II, halve reaal	Delm. 628; GH 207—6c	2

NEDERHEMERT		61
Holland, Philips II, halve reaal	Delm. 765; GH 207—11a	2
Brabant, Karel V, reaal	Delm. 97; GH 183—1e	1
Philips II, reaal met titel van Engeland	Delm. 109; GH 206—1a	1
Philips II, halve reaal	Delm. 113; GH 207—1a	1
Vlaanderen, Philips II, reaal	Delm. 519; GH 206—7b	1
<i>Schotland</i>		
Jacobus IV (1488—1513), unicorn	Stewart p. 144, no Ib	1
<i>Frankrijk</i>		
Karel VII, kroon, 2e emissie (kroontje; op vz. 23e punt, op kz. 13e punt)	Lafaurie 510	1
Karel VIII, zonnekroon (Bordeaux)	Lafaurie 554	1
zonnekroon (Limoges)	Lafaurie 554f	1
Frans I, zonnekroon Dauphiné (Grenoble, meesterteken E)	Lafaurie 646	1
<i>Duitse Rijk</i>		
Stad Kaufbeuren, Karel V, kroon z.j. (type van scudi van Napels)	Bernhart 12	1
<i>Zwitserland</i>		
Genève, pistolet 1571	Demole 517; Cor. 46, 1	1
Uri, Schwyz en Unterwalden, kroon (geslagen te Altdorf ca 1561)	Wielandt, Schwyz 21; Cor. 16, 15	1
<i>Italië</i>		
Savoie, Emanuel Philibert, scudo 1578 1579 (geslagen te Borgo, meester- teken ED)	CNI I, p. 226 en 229	2
Mantua-Monferrato, Guglielmo Gonzaga (1550—1587), scudo 1578, geslagen te Casale	CNI II, pl. 13, 1	1

Milaan, Philips II, scudo z.j. twee gerepareerde gaatjes	Gnecchi 26, 9	1
Ferrara-Modena, Ercole II d'Este (1534—1559), scudo geslagen te Reggio	CNI IX, pl. 43, 23	1
Venetië, Andrea Gritti (1523—1539), scudo	Papadopoli 23, 10	4
Lucca, scudo 1552	CNI XI, p. 119	2
Toscane, Cosimo I de Medici (1536—1574), scudo	CNI XII, pl. 19, 29	1
Pauselijke staat, Paulus III (1534—1549), scudo Piacenza	Serafini 285	1
—, Pius V (1565—1572), scudo Bologna	Serafini 155	1
—, Gregorius XIII (1572—1585), scudo Bologna	Serafini 847	1
Napels, Karel V, scudo (zonder initialen)	CNI XIX, pl. 13, 16	1
—, Karel V, scudo (meesterteken K)	CNI XIX, pl. 14, 1	1
<i>Spanje</i>		
Johanna en Karel V, escudo Burgos (B naast wapen), zorgvuldig ge- repareerd gat	Heiss —	1

J. SCHULMAN

Leiden 1964 — Door de familie A. Veldman te Scheveningen ben ik in de gelegenheid gesteld een kleine vondst van Engelse en Ierse zilveren munten te beschrijven.

De munten werden in 1964 gevonden in duinzand, afkomstig uit Noordwijk, dat gebruikt werd bij de aanleg van een verkeersweg te Leiden. De munten bevonden zich in een stenen potje, dat bij de werkzaamheden vergruizeld is; helaas heeft men de scherven niet bewaard.

De beschreven munten vertegenwoordigen niet de gehele vondst. Het schijnt dat de vinder zijn kinderen met de munten heeft laten spelen, waarbij ongeveer 9 munten zoekgeraakt zouden zijn.

Aanwezig waren: 18 Engelse munten, waarvan 17 shillings en 1 halve shilling, alsmede 3 Ierse shillings. De Engelse shillings kunnen worden onderverdeeld in 1 stuk van Eduard VI, 10 van Elizabeth I en 6 van Jakobus I; de halve shilling was van Elizabeth I. De Ierse munten waren van Jakobus I.

De oudste munt was een shilling van Eduard VI, geslagen in 1551—1553, de jongste een shilling van Jakobus I met 5-puntige ster, geslagen in 1611—1612.

De staat van de stukken van Elizabeth I en Jakobus I was heel redelijk, de shilling van Edward VI, alsmede de 3 Ierse shillings, waren vrijwel geheel afgesleten.

Hier volgt een nadere omschrijving van de munten.

Engeland

Eduard VI, shilling

muntteken: ton	(1551—1553)	North 1937
----------------	-------------	------------

Elizabeth I, shilling

muntteken: lelie	(1558—1560)	North 1985
zwaluw	(1560—1561)	„ 1985
A	(1582—1584)	„ 2014
halve maan	(1587—1589/90)	„ 2014
ton	(1592—1595)	„ 2014 (4 ex)
sleutel	(1595—1598)	„ 2014
2	(1602)	„ 2014
½ shilling: pijl	(jaartal 1565)	„ 1997

Jakobus I, shilling

muntteken: distel	(1603—1604)	North 2072
lelie	(1604)	„ 2073
lelie	(1604—1605)	„ 2099

roos	(1605—1606)	„	2099
kammossel	(1606—1607)	„	2100
5 puntige ster	(1611—1612)	„	2101

Ierland

Jakobus I, shilling

muntteken: bel	(1605—1606)	Grueber 71*	(2 ex),
roos	(1610—1611)	„	73*

J. H. EVERS

* North, buste 4.

Voor de dateringen en determinering is gebruik gemaakt van:

J. J. North, *English Hammered Coinage*, Vol. 2, London 1960.H. A. Grueber, *Handbook of the Coins of Great Britain and Ireland in the British Museum*, London 1899.

Jipsinghuizen 1965 — Bij normalisatiewerkzaamheden aan de Ruiten Aa werd op 26 januari 1965 onder Jipsinghuizen (gem. Vlagtwedde) een kleine schat van 16 zilveren munten gevonden. Bij onderzoek op het Kon. Penningkabinet bleken het 17e eeuwse zilverstukken uit Oost-Friesland en Oldenburg te zijn; Groningse of andere Nederlandse munten werden niet aangetroffen. De jongste munt is van 1646.

Oost-Friesland

Enno III (1599—1625), 2 Stüver of Schaf (Inn und Knyphausen 9730)	2
Ulrich (1628—1640), 2 Stüver of Schaf z.j. (I & K 6501)	2
—, 2 Stüver of Schaf 1632 (I & K 6500)	1

Stad Emden

6 Stüver of Schilling (Ferdinand II) (I & K 9654)	6
2 Stüver z.j. (I & K 6301)	1
1 Stüver z.j. (I & K —)	1

Oldenburg

Anton Günther (1603—1667), 6 Stüver of Schilling (Ferdinand III) (Merzdorf —)	1
—, halber Stüver (Merzdorf 186)	1

Stad Bremen

4 Grote of Flindrich 1646 (Junck 735)

Het is duidelijk, dat de munten oorspronkelijk in Oost-Friesland of althans aan de overzijde van de Eems bij elkaar gebracht werden. Of zij in Westerwolde begraven of verloren werden tijdens de Munsterse inval van 1665 — toen inderdaad een aantal bisschoppelijke soldaten bij het overtrekken van de Ruiten Aa in de omgeving van Jipsinghuizen zijn gesneuveld¹ — dan wel tengevolge van meer vreedzaam grensverkeer op deze plaats terecht gekomen zijn, moet een open vraag blijven².

H. E. v. G.

¹ Op deze mogelijkheid werd gewezen door de heer Lich, oud-secretaris van Vluchtwedde, die de vondst aan het Groninger Museum meldde. Voor de genoemde gebeurtenis zie: W. B. S. Boeles, Krijgsverrichtingen van de bezetting in de Boertange gedurende de Munstersche oorlogen, in 1664—1666 en 1672—1674, in *Bijdragen tot de Geschiedenis en Oudheidkunde, inzonderheid van de provincie Groningen* 3 (1866), p. 282—5.

² De munten werden verworven door het Groninger Museum voor Stad en Lande.

In Jordanië 1966 — Een antiquair, die in het bezit was gekomen van een kleine vondst Nederlandse munten, was zo vriendelijk mij in de gelegenheid te stellen deze te beschrijven. Het gaat om 44 leeuwendaalders (41 hele en 3 halve), welke in 1966 gevonden zijn in Jordanië.

Bij de hele leeuwendaalders bleken 28 stuks vals te zijn. Deze valse munten zijn alle nagegoten van 2 verschillende leeuwendaalders uit Kampen. De ene partij, groot 9 stuks, is nagegoten van een exemplaar van het vroegste type zonder jaartal, geslagen ca 1593—95 (waarvan in de vondst ook 2 echte exemplaren voorkomen), en de andere groep, 19 stuks, van een munt van 1676.

De valse stukken zien er wat vager uit dan de echte. Aan de stukken zonder jaartal is onmiddellijk te zien dat zij gegoten zijn, bij die met het jaartal 1676 daarentegen is dit moeilijker te constateren. Voor beide geldt, dat de rand vrij scherp is, er over het algemeen wat gehamerd uitziet en bij sommige exemplaren enigszins naar binnen loopt. De munten hebben merendeels een nogal zilverachtig uiterlijk.

Van de echte stukken zijn er 5 doorboord met een gat; deze hebben vermoedelijk als sieraad gediend. Voorts was er een munt van Kampen met het tot nu toe onbekende jaartal 1668.

Holland, 1576 (2) (waarvan een met gat)

West-Friesland, halve leeuwendaalder 1664 (met gat)

Utrecht, 1617, 1643

Gelderland, 1639, 1647 (2), 1649 (met gat); halve leeuwendaalder 1646

Overijssel, 1641, halve leeuwendaalder 1633 (TR)

Kampen, zonder jaartal (2) (waarvan een met gat), 1668

Zwolle, jaartal onleesbaar (met gat)

Valse leeuwendaalders Kampen z.j. (9), 1676 (19)

J. H. EVERS

Oostelijk Flevoland 1963 — In het voorjaar van 1963 werd in sectie M een zeer complete scheepsromp opgegraven. In het inwendige van het schip, dat met schelpen voor een kalkbranderij geladen was, werden naast tal van stukken aardewerk ook 263 zilveren munten uit de 17e eeuw aangetroffen¹.

De munten werden in 1965 door het Kon. Penningkabinet gereinigd en gedetermineerd, waarbij bleek dat de schat in hoofdzaak bestond uit schellingen uit het laatste kwart van de 17e eeuw tezamen met een klein aantal grotere munten uit dezelfde periode. De jongste is een Gelders 3 guldenstuk van 1697.

Republiek

Driegulden, West-Friesland 1694 (Verk. 69,1 en 69,3, 2 st.)	3
Utrecht 1694	1
Gelderland 1697	1
Overijssel 1695 (2), 1696	3
Deventer 1687	1
Dubbele daalder, Zeeland 1690, 1692, 16..	3
Daalder, West-Friesland 1686	1
Utrecht, 1689, 1692	2
Deventer 1686	1

Florijn, Nijmegen 1686? klop HOL)	1
Overijssel 1685 (2) (klop HOL), 1685 (klop pijlenbundel), 1689 (klop HOL)	4
Deventer 1684 (7) (klop HOL), 1684 (2) (klop UTR, klop pijlenbundel) (1685, 1692 (klop HOL), 1685, (klop wapen van Friesland)	9 3
Kampen 1680, 1685 (2), 1686 (alle klop HOL)	4
Zwolle 168. (2) (beide klop pijlenbundel), 1685 (klop G.O.)	3
Friesland 1685 (klop HOL), 1690 (klop UTR)	2
Prov. Groningen 1676, 1692 (beide klop HOL)	2
Stad Groningen 1692 (3) (klop HOL), 1692 (klop UTR)	4
Schelling, Zeeland begin 17e eeuw (Verk. 92,4)	1
Utrecht 1680, 1686 (3)	4
Gelderland 1691 (6)	6
Nijmegen 1685 (3), 1686 (21), 1688 (7), 1689 (4), 1690, 1691 (11)	47
Zutphen 1688 (18), 1690 (2), 1691 (7)	27
Overijssel 1686 (2), 1688, 1690 (4), 1691 (4), 16.. (2)	12
Deventer ² 1685 (3) (Verk. 156,1) 168. (3), 1685 (5), 1686 (8) (Verk. 156,1 var.) 16.. (3), 1686 (7), 1688 (13), 1689 (6), 1690 (19), 1691 (10), (Verk. 156,2)	3 16 58
Kampen 168. (4), 16.. (2), 1689 (2), 1690 (4), 1691 (6)	18
Zwolle 1683, 1691 (3), 16.. (2), 1686, 1689 (2), 1690 (2)	11
Prov. Groningen 1691 (6)	6
Stad Groningen 1690, 1691 (13)	14

Zuidelijke Nederlanden

Aartshertogen, patagon, Brabant (A) 162. 1

H. E. v. G.

¹ Zie: G. D. van der Heide in *Nieuwsbulletin Kon. Ned. Oudheidkundige Bond* 1963, k. *111.

² Voor de drie hier voorkomende typen van schellingen van Deventer zie: P. Ch. de Vries, *Muntboek van de steden*, Rotterdam 1965, no 52a, 52b en 53.

Medemblik 1965 — Bij graafwerk in de stad Medemblik werd in februari 1965 een partij zilveren munten gevonden uit de 17e en 18e eeuw. De munten werden op het Penningkabinet gereinigd en gedetermineerd; zij zijn door de gemeente, na schadeloosstelling aan de vinder, voor haar oudheidkundige verzameling behouden.

De schat van 359 zilveren munten bestaat voor het overgrote deel uit kleingeld: 262 grotendeels zeer gesleten dubbele stuivers met de leeuw daterend uit de periode 1614 tot 1708 en 86 schellingen van de verschillende in de 17e eeuw geslagen typen: snaphaan-, roos-, arend-, ruiters- en hoedjesschellingen daterend van 1582 tot 1691. Opvallend is dat bij de schellingen de minderwaardige in 1692 niet geklopte ruiterschellingen ontbreken, die in de 18e eeuw slechts 5½ stuiver golden; uiteraard zijn ook de nieuwe scheepjesschellingen afwezig die in het binnenlands verkeer vrijwel geen rol hebben gespeeld. Aan dit kleingeld zijn nog toegevoegd één florijn uit 1684 en enkele guldens, waarvan de jongste dateert uit 1715.

Republiek der Ver. Nederlanden

Florijn, Deventer 1684 (klop HOL)	1
Gulden, West-Friesland 1703	1
Utrecht 1682, 1683, 1715	3
Gelderland 1709 (2), 1714	3
Deventer 1698	1
Dubbele flabbe, Groningen 16??	1
Snaphaanschelling, Utrecht 1582	1
Friesland 1598	1
Roosschelling, Holland 1601 (3)	3
Westfriesland 1629 (2), 1680	3
Utrecht 1627, 1631	2
Arendschelling, Kampen Rudolf II (2), Matthias (9)	11
Zwolle, Rudolf II, Matthias (2)	3
Ruiterschelling, Utrecht 1675, 1676, 1679 (6), 1680 (6), 1681 (2), alle geklopt	16
Gelderland 1681 (8), 1682 (4), alle geklopt	12

Overijssel 1679, 1681 (3), 1682 (4), 1683 (5), 1691, alle geklopt	14
Kampen 1681, 168?, 1682 (6), 1689, alle geklopt	9
Zwolle 1680 (4), alle geklopt	4
Groningen en Ommelanden 1682, 1683 (2) alle geklopt	3
Hoedjesschelling, Zeeland 1680, 1681, 1683, 1684, alle geklopt	4
Dubbele stuiver, Holland (leeuw) 1616, 1618 (2), onl. (6)	9
Holland of Zeeland 1618 (2), 1619	3
Holland (wapen) 1675 (2), 1676 (2), 1677 (3), 167? (3)	10
West-Friesland 161?, 1653, 1671 (3), 1672 (2), 1673 (4), 1675, 167? (2), 1678 (7), 1679, 1707 (2)	24
Zeeland 1615, 1616 (2), 1617 (2), 1618 (3), 1619 (4), onl. (3), 1669, 1670, 1684, 1696 (3), 169? (2), 1699 (13)	36
Utrecht 1616, 1619	2
Gelderland 1614, 161?, 1679 (10), 1680 (6)	18
Nijmegen 1686 (4), 1688	5
Overijssel 1616 (2), 1617 (3), 1618 (2), 1618/9, 1619 (4), 1633 (2), 1639, onl. (1614— 1639) (10), 1677 (2), 1678 (7), 1679 (5), 1680 (15), 1681 (9)	63
Deventer 1683 (9), 168?, 1708	11
Kampen 1677 (3), 167?, 1678 (13), 1679 (7), 1680 (14), 1681 (2), 168?	41
Zwolle 1677 (2), 1678, 1679	4
Bergh 1618	1
Friesland 1652 (3), 1664 (9), 1675 (3), 1676 (8), 1678 (6), 1681, 1682 (5)	35
<i>Zuidelijke Nederlanden</i>	
Kwart patagon, Vlaanderen, Aartshertogen z.j.	1

Middelburg 1965 — Bij verbouwing van een huis te Middelburg werd eind 1965 een kleine schat van Nederlandse munten aangetroffen: deze bestaat naast een paar kleine zilverstukken in hoofdzaak uit koperen duiten lopend tot 1797. Het is bekend, dat 18e eeuwse duiten nog steeds in grote aantallen overal in Nederland worden gevonden. Dat betreft echter vrijwel steeds afzonderlijk opgeraapte vroeger onopzettelijk verloren geldstukjes. Een spaarpot van dit kleine geld wordt echter zelden gemeld.

De samenstelling van de schat bevestigt weer eens de vaak geconstateerde regel, dat klein geld een zeer beperkt omloopsgebied heeft. Hier te Middelburg blijken de Zeeuwse duiten ver in de meerderheid te zijn, hoewel zeker in andere gewesten niet veel minder duiten vervaardigd zijn.

Zilveren munten

Zeeland, kwart rijksdaalder 1782	1
achtste rijksdaalder 1762, 1785	2
dubbele stuiver 1699	1
West-Friesland, 1/20 reaal 1595	1
Kampen, schelling Matthias I	1
	<hr/> 6

Koperen munten

Zeeland, duit 1755 (2), 1765	3
1769, 1776, 1780, 1781, 1782 (4), 1783 (3), 1784 (5),	
1785 (2), 1787, 1788 (2), 1789, 1790 (2), 1791 (3)	27
1794 (4), 1795, 1797	6
Holland, duit 1754	1
Stad Utrecht, duit 1768, 1789, 1790	3
Gelderland, duit 1766(2)	2
1788	1
Overijssel, duit 1768, 1769	2
Kampen, duit 1661	1
Friesland, oord (1e helft 17e eeuw)	1
West-Friesland, VOC-duit 1792	1
Spaanse Nederlanden, oord 1680 (muntplaats onleesbaar)	1
1709 (Namen)	1
Gulik-Berg, kwart stüber 1785	1
	<hr/> 51

SUMMARIES OF HOARDS

Herkenbosch 1965. — In 1965 a hoard consisting of 22 coins of the emperors Magnentius and Decentius and one of Constantine I was found in a furrow near Herkenbosch. Most of the coins were struck at Trier, two at Lyons. It is so far the only hoard from the period 350—353 which has been found in the Southern Netherlands south of the limes. The author adds a list of single finds of coins struck by Magnentius and Decentius and found in the Netherlands.

Augustinusga 1954. — A hoard of 12 eagle groats and angel groats dating from the last quarter of the 13th century of which 11 coins were acquired in 1964 by the Fries Museum at Leeuwarden is described and compared to other hoards containing these coins from the provinces of Groningen and Friesland. They very rarely occur in hoards from other provinces.

Nederhemert 1966. — 37 gold coins dating from the end of the 15th and from the 16th century were found in 1966 at Nederhemert. Only 11 coins were struck in the Netherlands, 17 in Italy and the rest in France, Germany, Scotland, Switzerland and Spain.

Leiden 1964. — A small earthenware pot containing a hoard of 17 English shillings, one half-shilling and three Irish shillings was found in a load of dune sand. The latest coin is a shilling of James I struck in 1611/12.

Jipsinghuizen 1965. — In the province of Groningen a hoard containing 16 seventeenth-century German silver coins was found in 1964. They may have been lost or buried there by one of the soldiers of the bishop of Munster during his campaign of 1665 but other explanations are also possible.

Jordan 1966. — In the 16th and 17th centuries Dutch lion dollars were very popular as trade coins in the Middle East and nearly all the lion dollars which come on the market have been found in those regions. In 1966 44 of these coins were found in Jordan, 28 of them are forged imitations of two different lion dollars of Kampen. Five of the genuine ones are pierced.

Oostelijk Flevoland 1963. — In the hull of a wrecked ship which was found in the soil of the new polder of Oostelijk Flevoland (once the Zuyderzee) 263 silver 17th-century coins were discovered in 1963. Most of them are Dutch shillings ("schellingen"), but there are also a number of coins of larger denominations struck in the Dutch provinces. The latest coin dates from 1697.

Medemblik 1965. — A hoard of 359 silver coins, mostly small change, from the 17th and 18th centuries, is listed. The latest coin is a guilder dated 1715.

Middelburg 1965. — An 18th-century hoard consisting of 6 silver coins and 51 copper doits was found in a house which was being rebuilt. Single finds of doits are very common, but they rarely occur in hoards. Most of the doits originate from the mint of Middelburg which proves again that small change circulated mostly around its place of issue.